

УДК 378.1:811.112.2

DOI: 10.32342/2522-4115-2021-1-21-27

Н.В. РИБАЛКА,

*асистент кафедри іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін
Донецького національного університету економіки і торгівлі
імені Михайла Туган-Барановського*

ДИДАКТИКА РОБОТИ З ВІДЕОМАТЕРІАЛАМИ У ПРОЦЕСІ ВИВЧЕННЯ НІМЕЦЬКОЇ МОВИ

У статті розглянуто лінгводидактичні можливості використання відеоматеріалів у навчальному процесі та обґрунтовано доцільність їх використання на заняттях з німецької мови. Встановлено, що робота з відеоматеріалами сприяє в основному розвитку навичок і вмій аудіювання та говоріння, а також активно сприяє формуванню та подальшому розвитку соціокультурної компетенції. Використання відеофільму на заняттях дозволяє індивідуалізувати навчання та інтенсифікувати самостійну роботу студентів. Впровадження відеоматеріалів на заняттях також надає можливість створити штучне іншомовне середовище в будь-який час навчання, додає відчуття реалізму, а також сприяє розвитку слуху та пам'яті. Останнім часом помітно зростає інтерес до навчальних відеофільмів як ефективного засобу навчання іноземної мови, а ефективність використання відео на заняттях з німецької мови залежить від рівня мовної підготовки студентів, правильного тематичного добору фільмів та від навчальних цілей. Потенціал відеофільмів використовується повністю, якщо інтегрувати різні види діяльності. Найбільш активною та дійсно творчою формою сучасної відеороботи є самостійне створення та перегляд відеоепізодів. Робота з відео уможливорює уникнення навіть незначного ризику пасивно-рецептивного споживання інформації, а також підвищується роль самостійної творчої роботи. Підготовчі пояснювальні бесіди про відеоматеріал є кориснішими, ніж перегляд та відпрацювання самого відео, яке може бути часто тільки приводом для справжньої комунікації та полегшувати подальше розуміння кіноматеріалу. Крім того, ефективності навчання іноземних мов цим засобом сприяють також технічні можливості відео. Методичні процеси, які базуються на сприйнятті зображення та звуку, можна застосовувати для реалізації різноманітних цілей навчальної діяльності, розвитку творчих здібностей та виконавчих навичок за допомогою вправ на коментування та діалогізацію. Використання відео сприяє більш ефективному охопленню нового мовного та предметного матеріалу, зміцненню та застосуванню на практиці знань, формуванню рецептивних можливостей, виконавчих навичок та продуктивному слововживанню. Також використання відеоматеріалів вносить елементи новизни, значно розширює та урізноманітнює заняття, підвищує пізнавальну активність та мотивацію студентів, зацікавлює їх у вивченні певної теми та іноземної мови в цілому.

Ключові слова: відеоматеріали, автентичний художній відеофільм, лінгводидактичні можливості, соціокультурна компетенція, іноземна мова, навчальна діяльність.

Сучасний стан міжнародних зв'язків України, її вихід до європейського та світового простору зумовлюють розгляд іноземної мови як важливого засобу міжкультурного спілкування.

Основне призначення іноземної мови як предметної галузі навчання – сприяти оволодінню студентами уміннями і навичками спілкування в усній і писемній формах відповідно до мотивів, цілей і соціальних норм мовленнєвої поведінки у типових сферах і ситуаціях.

Головна мета навчання іноземної мови полягає у формуванні комунікативної компетенції, базою для якої є комунікативні уміння, сформовані на основі мовних знань і навичок. Розвиток комунікативної компетенції залежить від соціокультурних і соціолінгвістич-

них знань, умінь і навичок, які забезпечують входження особистості в інший соціум і сприяють її соціалізації в новому для неї суспільстві, цим і підтверджується **актуальність цієї теми**.

Лінгвокультурологічна компетентність як складова соціокультурної передбачає сформованість у студентів розуміння національно-культурної специфіки мовленнєвої поведінки, звичаїв, правил, норм, соціальних умов, ритуалів, соціальних стереотипів народів, зафіксованих у їхніх мовах і культурах, а також виховання толерантного ставлення до представників інших народів.

Концептуальні засади лінгводидактичного підходу до навчання здійснюються багатьма українськими вченими (І. Огієнко, Ю. Шевельов, С. Єрмоленко, М. Кочерган, П. Гриценко, Л. Мацько, В. Кононенко), тоді як тему формування іншомовної комунікативної компетентності засобами німецькомовних матеріалів вивчали такі вчені, як Марія Луїза Бранді, Дейв Вілліс, Маргарет Аллан, Ю. Комаров, Г. Жогліна, питання щодо застосування відеоматеріалів на заняттях німецької мови розглядалися побіжно.

Мета нашого дослідження полягає в тому, щоб виявити та класифікувати лінгводидактичні можливості використання відеоматеріалів у навчальному процесі та обґрунтувати їх вплив та доцільність використання на заняттях німецької мови.

Більшість методистів вважають, що використання на заняттях з іноземної мови відеопрограм є більш ефективним тоді, коли вони показують справжні життєві ситуації, де діють багато носіїв мови, подають велику кількість соціальної та культурологічної інформації, створюючи таким чином відповідне мовне середовище на заняттях [4;7;8;10]. Саме це середовище дає можливість швидко й ефективно засвоїти фонетичні й граматичні особливості іноземної мови [8].

Проте методисти зауважують, що ефективність використання відео на заняттях з німецької мови залежить від рівня мовної підготовки студентів, правильного тематичного добору фільмів та від навчальних цілей. Тематику відеофільмів чи їх сегментів необхідно добирати відповідно до тематики програми іноземних мов.

Використання відео під час практичних занять з німецької мови та дискусії навколо цього показують, що потенціал відеофільмів буде використано повністю, якщо інтегрувати різні види діяльності:

- до перегляду;
- під час перегляду;
- після перегляду [7, с. 175].

Допереглядові види діяльності

Основна мета допереглядових видів роботи – підготувати студентів до активного перегляду відеофільму (опитування студентів про можливий зміст фільму, обговорення назви фільму, робота над лексикою тощо). Звичайно, це аж ніяк не повний перелік видів роботи, його можна продовжити залежно від тематики та змісту конкретного відеофільму.

Основна мета видів діяльності **під час перегляду відео** полягає у сприянні фактичному му перегляду.

Можливі варіанти цих видів діяльності:

- спрямоване прослуховування;
- збір інформації;
- переривання показу фільму задля безпосереднього обговорення його змісту чи самого тексту;
- передбачення подальшого розвитку подій;
- виконання завдань, пов'язаних з відеоінформацією, мовною інформацією, сюжетом та героями фільму;
- повторний перегляд фрагментів фільму тощо.

Види діяльності після перегляду відеофільму стимулюють як усне, так і письмове застосування мови фільму з використанням інформації та вражень від перегляду. Ці види діяльності можуть охоплювати завдання, які виконують на занятті:

- різноманітні опитування;
- заповнення інформаційної таблиці;
- опис головних героїв;
- виділення із сюжету певної сцени і детальний її опис;

- переказ сюжету, спираючись на записи;
- переказ змісту сюжету (фрагменту) у формі інтерв'ю або рольової гри;
- анотування змісту фільму;
- його альтернативні закінчення;
- дискусії;
- порівняння;
- виділення головної проблеми фільму і порівняння її з власною життєвою ситуацією;
- схвалення чи осуд поведінки головних персонажів тощо.

Завдання, які можуть виконуватися самостійно вдома:

- письмово передати зміст фільму;
- підготувати письмову чи усну відповідь, де потрібно висловити своє враження про нього;
- скласти інтерв'ю;
- підготуватися до проведення рольових ігор, дебатів тощо [5, с. 125].
- знайти в інтернеті додатковий матеріал з теми;
- обробити додатковий матеріал і подати його у вигляді доповіді;
- розробити рекламу для продукту, який представлено в сюжеті;
- організувати проєкт тощо [6].

Види і методи роботи з різноманітними фільмами докладно описано в книзі Марії Луїзи Бранді «Відео на уроках німецької мови» [6].

Готуючись до активного перегляду відеофільму, викладачу попередньо потрібно скласти план роботи з кожною відеострічкою. Варто повідомити студентам, що вони мають робити до, під час та після перегляду відеофільму.

Відео не тільки концентрує увагу на основній ідеї презентації, але й дає додаткову інформацію про мову жестів, вираз обличчя, емоції, можливі варіанти поведінки мовців та реакції в конкретних ситуаціях.

Коли мова йде про відео як засіб інтенсифікації навчального процесу, слід відзначити особливості методики роботи з автентичними художніми відеофільмами.

Автентичний художній відеофільм – неповторний твір мистецтва, в якому втілено задуми й почуття сценариста, режисера, акторів і ще багатьох митців.

Вплив художнього фільму на студента важко переоцінити.

Художній фільм виконує інформаційно-навчальну і мотиваційно-стимулюючу функції завдяки відображенню в ньому суб'єктивних образів своєрідного об'єктивного світу країни, мову якої вивчають студенти, збуджує їх емоції своїм змістом, грою акторів, кольоровими та музичними компонентами. Це робить художній фільм надзвичайно цінним навчальним посібником.

Перегляд художнього фільму перш за все сприяє формуванню вмінь аудіювання. Багатий зміст художніх фільмів можливо також ефективно використати з метою навчання говоріння [2, с. 179].

Для розроблення ефективної методики роботи з художніми відеофільмами необхідно:

- виявити їхні характерні риси;
- визначити цілі, які можуть досягатися під час роботи з ними;
- обґрунтувати основні загально-методичні положення, на яких повинна базуватися навчальна діяльність;
- встановити етапи інтенсивного навчання іншомовного спілкування на основі автентичних фільмів.

Головні характерні риси автентичних художніх фільмів з точки зору процесу навчання іноземних мов:

- 1) насиченість великою кількістю невивчених слів і словосполучень, тому що художні відеофільми створюються для носіїв мови;
- 2) високий темп мовлення деяких акторів;
- 3) випадкова (незапланована) повторюваність лексичних одиниць;
- 4) доступність тільки для тих студентів, які певною мірою володіють іноземною мовою.
- 5) великий емоційний вплив на глядача.

Виходячи з особливостей художніх фільмів визначаємо такі цілі:

- навчання аудіювання автентичного за змістом і виконанням мовлення;
- мимовільна активізація під час аудіювання великої кількості певною мірою засвоєних лексичних одиниць, граматичних структур і фонетичних явищ задля запобігання їх згасанню в пам'яті студентів;
- спостереження особливостей функціонування вивчених мовних одиниць у великій кількості нових ситуацій;
- мимовільне засвоєння певної кількості невивчених лексичних одиниць, які багаторазово повторюються протягом фільму;
- засвоєння паралінгвістичного аспекту мовленнєвого спілкування: артикуляційних рухів, міміки, жестів, одиниць та структур мовленнєвого етикету;
- одержання студентами цінної соціокультурної інформації про країну, мова якої вивчається;
- навчання говоріння на основі змісту відеофільму.

Поставлені цілі можуть досягатися тільки за умов розроблення спеціальної технології застосування художніх відеофільмів.

Методисти в усіх країнах приділяють методиці використання автентичних художніх фільмів для навчання іноземних мов велику увагу, ними створені методичні розробки до багатьох з них. Більшість методистів розробляють методику роботи з автентичними художніми фільмами на приблизно однакових засадах.

Перед демонстрацією художнього відеофільму викладачу рекомендується прочитати студентам низку нових мовних одиниць і видати друкований матеріал, де вміщено нову лексику, її тлумачення іноземною мовою, наприклад, на рівні речення і приклад речення з новою мовною одиницею з фільму; студентам пропонується запам'ятати подані мовні одиниці, користуючись друкованим текстом; виконуються одна-дві письмові або усні вправи для їх засвоєння.

Після роботи, яка передує перегляду, передбачено послідовну демонстрацію дібраних фрагментів фільму, і на основі кожного фрагмента пропонується декілька вправ. Потім студенти дивляться весь відеофільм.

Вправи на основі фрагментів виконуються: тільки письмово – приблизно 20 % вправ, тільки усно – 20 % вправ, усно як відповіді на надруковані в посібниках питання – 20 %, письмово з наступним усним обговоренням написаного – 40 %.

При виконанні багатьох вправ можна працювати парами або в малих групах.

Мовлення студентів під час демонстрації відеофрагменту не передбачене. Багато вправ виконуються з вимкнутим або працюючим аудіо- і відеорядом, проте частина студентів тільки слухає фрагмент, або не слухає і не дивиться, а одержує інформацію від своїх товаришів, які дивилися і слухали. Вправи некомунікативні мають маніпуляційно-випереджальну основу [8, с. 25].

Під час роботи з художніми фільмами вважається важливим побудувати навчальний процес так, щоб організація роботи з ними і комплекси вправ до них створювалися відповідності до основних положень сучасної методики викладання.

Навчання іншомовного спілкування з ієрархічною побудовою комплексу вправ обов'язково має бути притаманна поетапна організація. Під час роботи з навчальним відеокурсом поетапну організацію, як було показано вище, доцільно будувати на базі частково-цілісної концентричної технології. Робота ж з художнім відеофільмом потребує цілісного підходу. Необхідність доцільності його пояснюється особливостями цілісного впливу всього твору на глядача, необхідністю глибокого проникнення глядача в загальний задум автора, сценариста, режисера, акторів, заглиблення у зміст художнього фільму з притаманною йому зміною часових планів, тобто значною питомою вагою ретроспективи, великою кількістю сюжетних ліній, складним перебігом і взаємозв'язком подій. Тільки після ініціального перегляду всього художнього фільму можливо починати поетапну роботу з його фрагментами для формування іншомовних навичок і вмінь.

Після першого цілісного перегляду можуть йти етапи роботи з різними цілями: навчання аудіювання і говоріння у рамках фрагмента та після його перегляду, етапи роботи на базі змісту певної кількості фрагментів або всього художнього фільму.

Цікавими, на нашу думку, є погляди на відео та прийоми його застосування в навчальному процесі зарубіжних фахівців.

Маріана Лешман вбачає у відео такі суттєві моменти, як:

- гнучкість відносно технічних можливостей;
- актуальність;
- достовірність ситуації (реальна комунікація);
- модернізація;
- підвищення мотивації через сильні переживання;
- навчання здатностей до комплексного розуміння та комунікації [8].

Реалістична комунікація в зображенні та звуці включає й такі невербальні структури, як жестикуляція, міміка тощо.

Активність сприйняття фільму поділяється на три фази:

- на початку;
- під час перегляду;
- після перегляду [7, с. 174].

На початку можна застосовувати «мовне розвантаження»:

- при аудіюванні – за допомогою музики;
- при візуальному сприйнятті (відео, телебачення) – за допомогою картинок, асоціограм.

Під час перегляду студентам мають роздаватися робочі аркуші з різноманітними завданнями до ілюстрованої інформації, мовно-змістової інформації або до кінематографічних аспектів.

У наш час існує небезпека, що пізнавальна та емоційна цілі художнього фільму будуть чисто механічними. Викладачі стикаються з такою проблемою, коли показують важкий фільм просто занадто рано, а потім більше не можуть розбудити увагу студентів.

Слід зазначити такі значні переваги застосування відео:

- 1) відображення дійсності узгодження звука та зображення;
- 2) привід для достовірних реакцій;
- 3) навчання зоро-слухового розуміння [7, с. 174].

Поряд з перевагами використання відеофільмів можна побачити і недоліки, які викликають труднощі у процесі вивчення німецької мови, такі як занадто складні картинки та послідовність звуків, швидка зміна планів зйомки.

У дійсності різні не тільки змістові, а й методично-комунікативні потенціали відеоматеріалу, тому його добір потребує певної підготовки та сил викладача.

М.-Л. Бранді пропонує використовувати замість навчальних фільмів художні фільми, інтерв'ю або актуальні події (новини, репортажі), тобто такі теми, які ми щодня бачимо по телевізору. Вона вважає, що телевізійне виробництво більш повчальне для студентів, ніж використання відео.

Бранді пропонує також після перегляду використовувати диференційовані вправи, які спонукають до розуміння переглянутого, а також до творчого простору [6].

Вже давно для цього розроблено типологізацію вправ, які повинні полегшувати роботу з відео- та телевізійними записами. Таким чином, студенти, наприклад, можуть іронізувати, реконструювати місце дії або переносити місце дії в життя [7, с. 175].

Новою формою застосування відео є самонавчання з відеосегментами переважно в інтернеті та на CD. Найбільш активною та дійсно творчою формою сучасної відеороботи є самостійне створення та перегляд відеоепізодів.

Вочевидь, відео уникає найнезначнішого ризику як пасивно-рецептивного споживання інформації. Підвищується роль самостійної творчої роботи. Підготовчі пояснювальні бесіди про відеоматеріал є кориснішими, ніж перегляд та відпрацювання самого відео. Відео може бути часто тільки приводом для справжньої комунікації та полегшувати подальше розуміння кіноматеріалу.

Підсумовуючи все сказане вище, зазначимо, що методичні процеси, які базуються на сприйнятті зображення та звуку, можна застосовувати для реалізації різноманітних цілей навчальної діяльності, розвитку творчих здібностей та виконавчих навичок за допомогою вправ на коментування та діалогізацію. Використання відео сприяє більш ефективному

охопленню нового мовного та предметного матеріалу, зміцненню та застосуванню на практиці знань, формуванню рецептивних можливостей, виконавчих навичок та продуктивному слововживанню.

Проаналізувавши використання відеоматеріалів для вивчення іноземної мови, ми дійшли висновку, що вони є невід'ємним компонентом навчального процесу в наш час.

Акцентовано увагу на тому, що під час роботи з відеоматеріалами можуть бути задіяні всі чотири види комунікативної діяльності: говоріння, аудіювання, читання та письмо.

Послідовність навчальних дій може бути змінено відповідно до частоти проведення відеозанять, характеру відеоматеріалу та рівня сформованості мовленнєвих навичок та вмін студентів.

Використання відеофільму на заняттях дозволяє індивідуалізувати навчання, інтенсифікувати самостійну роботу студентів, підвищити їх пізнавальну активність та мотивацію. Також це дозволяє виконувати багато видів вправ одночасно з усіма студентами, індивідуалізувати навчання; забезпечує розширення кругозору та двостороннє спілкування, надає можливість створення штучного іншомовного середовища в будь-який час навчання, сприяє розвитку соціокультурної компетенції, а також слуху та пам'яті. Але, на жаль, не всі викладачі надають належну увагу цьому засобу навчання, а також недооцінюють його роль та ефективність.

Застосування відео на заняттях з іноземної мови вносить елементи новизни, урізноманітнює навчальні програми, додає відчуття реалізму, впливає одночасно на органи слуху та зору. Проте слід уникати перевантаження від занадто складних епізодів та послідовності звуків, швидкої зміни планів зйомки.

Підбиваючи підсумок, зауважимо, що використання відеоматеріалів значно розширює, урізноманітнює заняття, підвищує пізнавальну активність та мотивацію студентів, сприяє формуванню та подальшому розвитку їх соціокультурної компетенції, зацікавлює їх у вивченні певної теми і іноземної мови в цілому.

Список використаної літератури

1. Жерехова Л.А. Классификация упражнений к видеоматериалам телекомпаний Германии. *Технологии обучения иностранным языкам в неязыковых вузах: сб. науч. статей*. Ульяновск: УлГТУ, 2005. С. 94–97.
2. Рожкова Ф.М. Кинофильмы на уроках английского языка. М.: Просвещение, 1967. 182 с.
3. Садовская Ж.И. Использование видеофильмов как эффективное средство формирования коммуникативной компетенции. *Современные тенденции в обучении иностранным языкам и межкультурной коммуникации: Материалы Международной заочной науч.-практ. конф.* – Электросталь: Новый гуманитарный институт, 2011. С. 244–245.
4. Шатилов С.Ф. Методика обучения немецкому языку в средней школе: учебн. пос. для студ. факультета иностранных языков. Л.: Просвещение, 1977. – 295 с.
5. Abbrecht H. Didaktik des Fremdsprachenunterrichts. Deutsch als Fremdsprache. Leipzig: VEB Verlag Enzyklopädie, 1981. S. 124–131.
6. Brandt M.-L. Video im Deutschunterricht. Eine Übungstypologie zur Arbeit mit fiktionalen und dokumentarischen Filmsequenzen. Fernstudieneinheit 13.- München: Langenscheidt, 1996. 198 S.
7. Glienicke S. Diskussion von Lehrmaterialien. Deutsch als Fremdsprache – Unterricht und Video zu einer weiteren Fernstudieneinheit. DaF. H. 3. 2001. S. 173–177.
8. Löschmann M. Fernsehen und Video als Lehr- und Lernmittel im Fremdsprachenunterricht. DaF. H. 1. 1989. S. 24–28.
9. Willis, D. The potentials and limitations of Video. Video-applications in ELT. Oxford: Pergamon Press, 1983. P. 17.
10. Zydron Y. Audiovisuelle Medien im Germanistikstudium: Ein Konferenzbericht. DaF. H.1. 1988. S. 49–51.